HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני. הוא לשון לא וסורסי לשון נלעג הוא: **פרסי.** לשון נאה מאדמי. בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובבל הסמוך לפרס נקט לשון פרסי: **חכמת יוניים.** בני פלטין הקרובים למלכות מספרין בה: **עיני עוללה נפשי.** לא גרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר: **ילדים.** בחורים: **המספר קומי.** לפנים במלא: **מדרכי האמורי.** שמספרים מלפניהם ומשיירין בלוריה מאחריהן. ל"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים: **לספר.** מרק"א בין ישראל לעובדי כוכבי" ולריבה שימור: **באחור.** כלתניא לעיל [בפ:] אחור ישראל" שיגדל מזרים: **בבל.** שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת הנהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר. ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל בלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: **ניני.** ינייני"ם. ל"א ארבע שיני הכלב האחרונות שבהן נושך כך שמעתי (בבכורות) (חולין דף נט.): **שקילי טיבותיך.** נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוליס [1] (אלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הבל: **בבר נד.** ונעקר ממקומו: **מרחיקין את השובך.** אלא יפסידו תבואה ופירות [2] שבסביב העיר: **ברסייהו בחמשים מליא.** במה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אילת תבואת עיר אין לחוש ביותר: **בישוב כרמים.** שהולך מכרם לכרם עד למרחוק: **בדידיה.** שאותן שובכין שלו ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש ליוני הישוב שבאין דרך השובכין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי למה או לשון הקדש או לשון יונית וא"ר יוסי בבל לשון ארמי למה או לשון הקדש [3] או לשון פרסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד וחכמת יונית מי אסירא [4] והאמר רב יהודה אמר שמואל משום [5] רשב"ג [1] עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא [6] המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן [2] התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות [3] של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן [3] לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת [4] אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נפקא מינה [5] למיקם עליה בארור [7] אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי [2] ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל [8] ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות [9] חסר אחת והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל [10] ההיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה אמרה ליה [11] שקילי טיבותיך ושדיא אחיזרי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן [12] מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שייטי טובא כרסייהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים רים ותו לא והתניא [13] בישוב אפילו מאה מיל לא יפרום רב יוסף אמר [14] בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא [15] בדעובד כוכבים ואיבעית אימא [16] בדהפקר ואיבעית אימא [17] בדידיה:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי. גרסה לשון סורסי הוא לשון ארמי כדאמר (בראשית רבה פ' עה) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד תורה דכתיב [1] יגר שהדותא בנביאים דכתיב [2] כדון תימרון להון בכתובים דיאל ועזרא ולבן היה מאדם נהריס [3] ודניאל נמי קוראו לשון סורסי אף על גב דכתיב ביה וידברו הכשדים למלך ארמית והא דנקט הכא באדרך ישראל לשון סורסי ובבבל נקט לשון ארמי אור"ת לפי שמעטו משתנה כעין לשון לעז שמדברים אותו לשון לא במדינה אחת יותר מבאחרת כי אונקלוס הגר תירגם עד הגל הזה שהיד דגורא הדין ולבן קרא ליה יגר שהדותא וג"ל לשון שדיבר לבן הוא לשון סורסי ועל שם סוריא נקרא סורסי דסוריא היא ארם נהריס וארם נוהרים שבבבל דוד ועל שם שקרובה לארך ישראל [4] אין לשון ארמי שלה לא כל כך:

התירו לספר קומי. מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות והוא היה רגיל כדאשכחן במעילה (דף יז.) שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפר קומי שלא ימיתו אותו והטעה אותם:

שני אלפים ושני רבבות גרסינן ולא גרסינן שני אלפים רבבות דבמדבר לא היו כי אם ס' ריבוא ושרתה שכינה ולא שייך כאן הא דאמר דיני ממונות (סנהדרין דף נט.) דכל בי עשרה שכינה שריא דהכא אנביאים ואמשכן קאמר: **והתניא** ובישוב אפילו ק' מיל **לא יפרום.** ע"כ השתא לא ידע פירוש הברייתא [5] [וקשה] דהא משמע דק' מיל לאו דוקא אלא אפילו אלף לא יפרום וא"כ האי יאוב היכי דמי אי קרי העיר ישוב א"כ לא יפרום בשום מקום אפילו במדבר דאפילו המדבר רחוק אלף מיל דהא אמר דק' מיל לאו דוקא ואפילו נאמר דק' מיל דוקא אכתי תקשה ריש לקיש דהא ריש קתני דרחוק אלשים רים מן הישוב פורסין ובסיפא קתני אפילו ק' מיל לא יפרום דהכי תניא בתוספתא בפירקין (פ"ח) אין פורסין נשבים ליונים אא"כ הרחיק מן הישוב אלשים רים בד"א במדבר אבל בישוב אפילו ק' מיל לא יפרום וליכא למימר נמי דס"ד דבישוב של זרעים שייטי טובא וישא דברייתא מיירי בישוב עיר וקרי ליה מדבר משום דליכא זרעים דא"כ מאי קשה ליה ונראה לריבב"א דודאי ס"ד דאיירי בישוב זרעים והא"פ ומישט שייטי אלשים רים ותו לא אפילו בישוב זרעים והא מוכחא סיפא דבישוב זרעים שייטי טובא ואין זה אלא משום אהיזה אלמא דלא מליא כריסה בחמשים אמה ומשני דלא איירי בישוב זרעים אלא בישוב כרמים ובישוב שובכין וקרי מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: הדרן עלך מרובה

מאי מאה מיל דקאמר, דמשמע דבפחות יוני העיר מתרחק אפילו כאן דרך שובכין, בגלאו יוני העיר נמי לא יפרום, שהרי לוכל יוני שובכות של אחרים (שם). הדרן עלך מרובה

מסורת הש"ס

[1] סוטה מט: גיטין נח. [ע"ש], [2] [ע' תוס' ע"ז לב. ד"ה אבל], [3] [תוספתא דסוטה פט"ו], [4] [עירובין מה.], [5] יבמות סד. [ע"ש], [1] שבת סג:, [2] [שבת סח ומ"ק], [3] ב"ב כג., [4] בא"מ: אדם, [5] ב"מ מיט, [6] ס"פ הלכה שבתוך, [7] בראשית לא, [8] ילקוט ר, [9] [עי' תוס' ב"ב ל: ד"ה לסוריא], [10] [רש"ל],

תורה אור השלם

1. עֵינַי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי:
איכה ג נא
2. וּבְנָחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל:
במדבר י לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושני רבבות הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד ושיתה אמה:

גליון הש"ם

גמ' או לשון פרסי. תוס' ב"ב דף ל ע"ב ד"ה לסוריא הגי' אי לשון סורסי: תוס' ד"ה לשון וכו' אין לשון ארמי שלה צח בל כך. ועיין ב"ב דף ל ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, סָפָר. ינייבי"ש [יינציבי"ש]. חניכים.

רבינו חננאל

אמר ר' בארץ ישראל לשון סורסי למה, או לשון קדש או לשון יווני. אמ' רב יוסף בכל מקום בבל לשון ארמי למה, או לשון קודש או לשון פרסי. ומסקנא, לשון יוני מותר, חכמת יונית אסורה. של בית רבן גמליאל התירו להן מפני שהיו קרובין למלכות. לשון סורסי הוא לשון ארם צובה ושאר הארצות שכבשם דוד והיא הנקראת ארץ סוריא ולשונם לשון סורסי כמו יון לשון יווני ופרס לשון פרסי וארם לשון ארמי. ואמר' במגלה הגדה [אסתר רבה פר' ד' הל' יב'] אמר ר' יונתן דבית גוברין ארבע לשונות טובות משתמש בהן העולם, לעז לזמר, סורסי לאליא, עברי לדייבור, רומי לקרב, ויש אומ' אף אשורי לכתב. עברי יש לו דיבור ואין בו כתב, אשורי יש לו כתב ואין בו דיבור. **תניא המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי.** פיר', כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהן מלפניהן מן האוזן עד האזן כלפי המצח כולו ומניחין השער שכנגד העורף נוטף ומתפזר לאחוריהם. אבטולס התירו לו לספר קומי מפני שהיה קרוב למלכות. **תנו רבנן לא יגדל אדם כלב אלא אם כן קשור בשלשלת אבל מגדלין בעיר הקרובה לספר.** פיר' לחוף הים. ביום קושרו בלילה מתירו. אמ' רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דאמי, תרגומא דנהרדעא. **והמעשה** של אותה אשה שנכנסה לבית ונבח בה כלב, ואמ' לה בעל הכלב אל תיראי נלקחו שיניו, אין לו שינים לישוך. השיבתו בשורת טובתך השליכה על הקוצים כבר הרגשתי שנעתק העובר שבמעי אמו ממקומו והוא מתפרד ליפול. **אין פורסין נישובין ליונים אלא אם כן הרחיק בן הישוב שלשים ריס.** פיר', נישובין רשתות לצוד יונים. שלשים ריס הוא פרסה, דתנן בפרק שני שעירי יום הכיפורים עשר סוכות מירושלם ועד צוק תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל. ועוד אמ' בסוף אלו מציאות תנו רבנן כי תראה יכול מרחוק תלמ' לומ' כי תפגע שור. וחכמ' אומ' ראיה שיש בה פגיעה אחד משבעה ומחצה במיל וזה הוא ריס. **ואקשינן,** למה לי כולי האי, והתנן מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה. ופרקינן, למימלי כרסיהו בחמשין אמתא סגיא להו, למישט שיטן טובא. ואקשין, למישט בהאי שיעורא סגיא, והתניא ובישוב אפילו מאה מילין לא יפרוס. ופרקינן, רב יוסף בישובי כרמים. ורבא בישוב שובכין, ודברים פשוטין הן. **סליק פרקא הדרן עלך מרובה**

עין משפט נר מצוה

קפא א מיי' פי"ח מהל' ע"ז הלכה ח סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קנח סעיף ח:
קפב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
קפג ג ד מיי' פי"ה מהל' מזקי ממון הלכה ט סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' מט סעיף ב:
קפד ה מיי' שם הלכה ט:
קפה ו מיי' פי"ו מהל' גזלה ואבדה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כד וטוח"מ סי' שם:
קפו ז ח ט י כ מיי' שם הלכה ח סמג שם טוח"מ סי' שם:

מוסף רש"י

לשון סורסי. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזו לשון גמרא ירושלמי, ואומות העולם קורין אותו לינג"א שוריי"א (סוטה מט:). **או לשון יונית.** שהיו קרוכין לארך יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו (שם). **עיני עוללה.** מעולת את עיני, לנפשי. על נפשי, מפני קורותיי (שם). **המספר** קומי. שעיר אלפיים, ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה מדרכי האמורי. שהן מניחין בלוריה לשם עבודת כוכבים (שם). **לספר.** עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות (ערובין מה:). **תרגמה.** אחו היא עיר בבבל דהויא סמוכה לספר, נהרדעא. שהיתה סמוכה לנכרים מלד אחד ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מלד שני (שם). **למיפא.** לאפות עיסה, שהשמיל בעל הבית תנורו (שבת סג:). **שקולי ניביה.** נטולות ד' שיניו שהוא נושך בהן אותן שיניים קדי ניבין, בלשמרינן בגלו טרפות (חולין נט.) גמל ניבי אית ליה (שבת סג:). **שקילי טיבותך ושדיא אחיזרי.** נטולה טובתך ומוטלת על הקוליס. טיבותיך, טובת הגמל נתמתך, כמו מחזיק טוב, הגרי"ל בלע"ז (שם). **מרחיקין את השובך** מן העיר. שהיונים מפסידין זרעוני גנות (ב"ב כג.). **ברסייהו בחמשים אמה מליא.** במה שהן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא כריסן ואין מפסידים בזרעים מכאן ולהלן (שם). **בישוב כרמים.** שפורחין מכרם לכרם ושטים הרבה (שם). **בישוב שובכין.** שמלגו משוך לשוך (שם). **ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו.**